

КУТОРА МАЛА

Neomys anomalus (Cabrera, 1907)

Таксономічна належність

Клас — Ссавці (Mammalia), ряд — Комахоїдні (Insectivora), родина — Землерийкові (Soricidae). Один з 3-х видів роду; один з 2-х видів роду у фауні України.

Природоохоронний статус виду

Рідкісний.

Ареал виду та його поширення в Україні

Реліктовий. Включає гірські обл. Європи з помірним кліматом, а також зону широколистяних лісів: від Португалії на зх. до пд.-зх. обл. європейської частини Росії на сх., на пд. — до пн. регіонів Малої Азії. На пн. сягає пн. сх. Польщі. На території України вид поширений в лісовій та лісостеповій зонах Правобережжя, в плавнях Дніпра та Дунаю, в Кримських горах; на Лівобережжі — спорадично в лісостеповій зоні. Адм. регіони: Кв, Лг, См, Пл, Хк.

Чисельність і причини її зміни

В типових біотопах чисельність підтримується на досить низькому рівні (не перевищує 1–2 особини на 100 пастко-діб, звичайно до 0,5). Частка у відловах — до 1,5%. Відмічена тенденція до скорочення чисельності виду. Вразливість виду пов'язана зі специфікою місць мешкання і харчовою спеціалізацією. Причини зміни чисельності: трансформація місць мешкання (в результаті порушення гідрологічного режиму водойм, вирубування дерев, тощо), а також забруднення води та узбережних ділянок.

Особливості біології та наукове значення

Населяє берегові ділянки водойм, які гус-

то заросли трав'янистою рослинністю, деревами та кущами. Живиться навколоводною мезофауною (черви, молюски, ракоподібні, комахи, личинки) та дрібними хребетними. Статевої зрілості досягає на першому році життя. У приплоді 2–5 малят.

Морфологічні ознаки

Характерне двоколірне забарвлення хутра: сріблясто-чорне на спині та світле на черевці. Довжина тіла до 6–9 см, хвоста — 4–6 см. Від близького виду, кутори великої, відрізняється меншими загальними розмірами, меншим розвитком кіля на нижньому боці хвоста та менш розвиненими плавальними оторочками на лапах.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Вид занесений до ЧКУ (1994) з наданням охоронної категорії III (IV для *N. a. tokrzheckii*). Також занесений до Червоного списку МСОП і як вид, що підлягає охороні, включено до Бернської конвенції. Охороняється на території БЗ Карпатського, Чорноморського та Дунайського, ПЗ Кримського та Рівненського, НПП Карпатського, Шацького, Деснянсько-Старогутського та «Синевир». Потребує виявлення та охорони місць мешкання та контролю над рівнем забруднення середовища.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення

Не має.

Основні джерела інформації

Абеленцев, Підоплічко, 1956; Абеленцев, 1967; Niethammer, Krapp, 1990; Федорченко, 1992; Киселюк, 2002; Мішта, 2003, 2008; Товпинець, Євстаф'єв, 2008.

Автор: А.В. Мішта
Фото: А.В. Мішта

ПІДКОВОНІС МАЛИЙ

Rhinolophus hipposideros (Bechstein, 1800)

Таксономічна належність

Клас — Ссавці (Mammalia), ряд — Рукокрилі (Chiroptera), родина — Підковоносів (Rhinolophidae). Один з 77-ми видів роду, один з 2-х видів роду в фауні України.

Природоохоронний статус виду

Вразливий.

Ареал виду та його поширення в Україні

Пов'язаний з гірськими та височинними районами, часто з карстовим рельєфом. Поширений на більшій частині Європи, Пн. Африки, Кавказу і на сх. до Центральної Азії. В Україні поширений у прикарпатських областях, Поділлі, Придністров'ї, Криму.

Чисельність і причини її зміни

Складає близько 2–3 тис. особин і при оцінках частки виду у відлогах має тенденцію до зростання. Завдяки осілості та відкритому розташуванню особин у підземних сховищах цей вид при зимових обліках кажанів реєструють найчастіше, і його частка складає 10–70%. Причини зміни чисельності: руйнування природних підземель і освоєння видом штучно створених підземель (штовльні, каменоломні).

Особливості біології та наукове значення

Найчастіше вид реєструють у стані гібернації, і більшість знахідок відноситься до підземних порожнин (печери, гроти, каменоломні, тунелі) або скельних відслонень. Осілий, здійснює лише локальні сезонні міграції (до 100 км). Виводкові колонії влаштовує

теплих сховищах: гротах, горищах, під мостами. Політ швидкий і маневрений. Поліє на галявинах, узліссях, садах, переважно на двокрилих і дрібних лускокрилих. Статевозрілим стає на 2-й рік життя, плодить раз на рік по 1 малечі. Живе до 17 років.

Морфологічні ознаки

Має типові для роду *Rhinolophus* ознаки: гостроверхівкові вуха, розвинений комплекс носових утворів (підкова, сідло, ланцет), у спокої обгорнені крилами, хутро кремового відтінку. Розміри малі, довжина передпліччя 35–41 мм. Носовий листок з тупим і коротким (прямокутним) верхнім виступом сідла. Сідло рівномірно і виразно звукується доверху.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Вид був занесений до двох видань ЧКУ (1980, 1996), за останнім зведенням МСОП має категорію LC. Внесений до додатку II Бернської конвенції, угоди EUROBATS, Боннської конвенції. Охороняється в заповідниках Карпатського регіону, Поділля і Криму. Ефективна охорона може бути досягнута при створенні великих заповідних масивів у карстових районах та охороні самих підземель.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Дуже вимогливий до умов утримання вид, надзвичайно вразливий до чинника непокою.

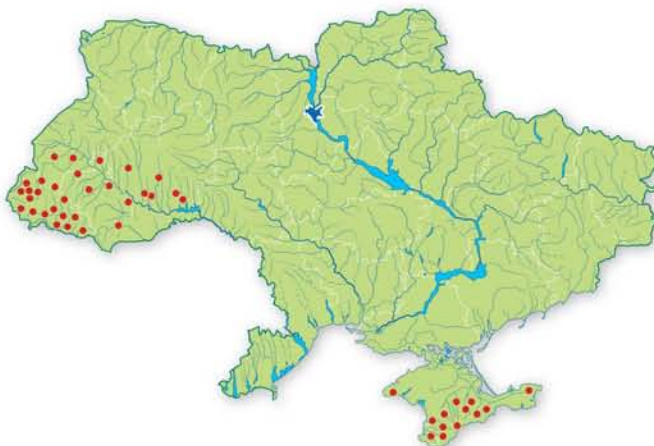
Господарське та комерційне значення

Не має.

Основні джерела інформації

Волох, Крочко, 1994; Zagorodniuk, 1999; Zagorodniuk et al., 2000; Дулицький, 2001; Загороднюк, Годлевська, 2001; Тищенко та ін., 2005; Годлевская та ін., 2009.

Автори: І.В. Загороднюк, А.І. Дулицький
Фото: О.В. Годлевська

ПІДКОВОНІС ВЕЛИКИЙ

Rhinolophus ferrumequinum (Schreber, 1774)

Таксономічна належність

Клас — Ссавці (Mammalia), ряд — Рукокрилі (Chiroptera), родина — Підковonosові (Rhinolophidae). Рід нараховує 77 видів. Один з 2-х видів роду та родини у фауні України.

Природоохоронний статус виду

Вразливий.

Ареал виду та його поширення в Україні

Від пд. Британії та пн. Африки, через пд.-зх. та пд. Європу, Кавказ, Малу, Середню та Західну Азію до Японських островів. В Україні — в Криму та Закарпатті (поза межами цих регіонів відома лише одна реєстрація).

Чисельність і причини її зміни

В регіонах свого поширення вид є відносно звичайним. Є одним з домінантів печерних скупчень кажанів в Криму та Закарпатті. Причинами скорочення чисельності є непокоєння у сховищах, пряме знищення, руйнування сховищ, скорочення кормової бази.

Особливості біології та наукове значення

В якості літніх сховищ використовує різні підземелля (каменоломні, теплі печери, гроти, тунелі) та просторі горища. Самки формують виводкові колонії кількістю до кількох сотень особин. Народження припадає на червень–липень. Льотними молоді стають у віці 3–4 тижнів. Парування відбувається восени. Під час гібернації використовують виключно підземні сховища з відносно високими показниками температури. Зимові

скупчення можуть нараховувати до декількох сотень особин. Вид осілий, що подекуди здійснює невеликі локальні міграції між зимовими та літніми сховищами (до декількох десятків кілометрів). Основу живлення складають жуки та лускокрилі. Трофічний список також включає двокрилих, ручейників та перетинчастокрилих. Статевої зрілості досягають у віці 2–3 років. Самка приносить одне маля раз на рік. Максимальна відома тривалість життя — 30 років. Є впливовим регулятором чисельності комах.

Морфологічні ознаки

Кажан порівняно великих розмірів. Має носові утвори, представлені характерною підковою, сідлом та ланцетом. Вуха гостровер-

хівкові. Хвіст дещо коротше довжини задніх кінцівок. Забарвлення — від світло-палевого до світло-рудого з бурим, черево світліше за спину.

Режим збереження популяції та заходи з охорони

Охоронні категорії: ЧКУ (1994, кат. II); EUROBATS; Бернська конвенція (Додаток II; розроблено спеціальний план дій щодо збереження виду), Боннська конвенція (Додаток II); МСОП: LC. Першочергові заходи охорони мають включити: заповідання та охорону сховищ, включаючи суворий контроль та обмеження відвідування печер–сховищ виду; популяризація рукокрилих серед населення України.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення

Не має.

Основні джерела інформації

Абеленцев, Попов, 1956; Константинов и др., 1976; Крочко, 1992; Vargovich, 2000; Ransome, Hutson, 2000; Дулицкий, 2001; Годлевская и др., 2009.

Автор: О.В. Годлевська
Фото: О.В. Годлевська

ДОВГОКРИЛ ЗВИЧАЙНИЙ

Miniopterus schreibersii (Kuhl, 1817)

Таксономічна належність

Клас — Ссавці (Mammalia), ряд — Рукокрилі (Chiroptera), родина — Лиликові (Vespertilionidae). У роді 19 видів. Єдиний вид роду у фауні Європи.

Природоохоронний статус виду

Зниклий.

Ареал виду та його поширення в Україні

Пн. та Зх. Африка, Пд. Європа, о-ви Середземномор'я, Анатолія, Близький Схід, Кавказ. В Україні був поширений в Криму та Закарпатті.

Чисельність і причини її зміни

Вид на території України відсутній. На початку ХХ ст. був відомий як чисельний вид. Останній раз зафіксовано: в Криму — в 1947 р., в Закарпатській обл. — в 1993 р. Причини зміни чисельності: пряме знищення тварин людиною, непокоєння у сховищах, дуже ймовірно — отруєння пестицидами.

Особливості біології та наукове значення

Влітку оселяється в гротах, печерах, каменоломнях, іноді — на просторах горищах, де формує багаточисельні материнські колонії чисельністю до кількох тисяч дорослих самиць. Зимові сховища — підземелля різноманітного походження. Більша частина популяції концентрується в кількох сховищах. Може оселятися в одних сховищах з гострорухомою нічницею, великим підковоносом. Для України був, ймовірно, мігруючим видом. Зимові знахідки представлені переважно поодинокими особинами. Для особин, окільцьованих на Закарпатті, зареєстровані трансграничні переміщення на відстань до

140 км. Полює на відкритому просторі, на висоті 10–20 м. На полюванні здійснює значні за відстанню польоти. Трофічний список включає дрібних комах — жуків, лускокрилих, двокрилих, прямокрилих та ін. Парування припадає на кінець літа — осінь. Народження малят — в червні–липні. Самка один раз на рік приносить одне дитинча. Максимальна відома тривалість життя — 22 роки. В місцях існування колоній є значним природним регулятором чисельності комах, в тому числі — сільськогосподарських шкідників.

Морфологічні ознаки

Чоло круто піднімається над дуже короткою мордою. Вуха маленькі, майже не виступають

над поверхнею голови. Трагус майже рівномірно широкий і короткий. Крила довгі і гостровершкові. Літальна перетинка кріпиться до п'ятки. Епілема не розвинута. Забарвлення — світлобуре з різними відтінками, на череві хутро світліше.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Охоронні категорії: ЧКУ (1994, кат. II); EUROBATS; Бернська конвенція (Додаток II), Боннська конвенція (Додаток II); МСОП: NT. Заходи охорони в інших країнах включають, в першу чергу, охорону сховищ.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення

Не має.

Основні джерела інформації

Абеленцев, Попов, 1956; Абеленцев и др., 1969; Дулицкий, 1974; Стрелков, 1974; Константинов и др., 1976; Крочко, 1992; Загороднюк, 1999; Vargovich, 2000; Газарян, 2004; Годлевская и др., 2009.

Автор: О.В. Годлевська
Фото: С.В. Газарян

